

Kvalifikacijų ir profesinio mokymo
plėtros centras

Vyresniojo amžiaus asmenų mokymosi poreikiai

Albinas Kalvaitis

Vilnius, 2023

Turiny

Situacijos analizė.....	2
Tyrimo uždaviniai.....	6
Tyrimo metodologijos apibūdinimas.....	7
Pirmojo tyrimo uždavinio sprendimas.....	9
Antrojo tyrimo uždavinio sprendimas	18
Rekomendacijos.....	26
Priedas. Dažniausiai nurodytų mokymosi ir tobulinimosi kryptių teminė detalizacija.	28

Situacijos analizė.

Savišvieta arba savaiminis mokymasis – natūralus mokymasis dėl kasdienės veiklos darbe, šeimoje ar laisvalaikiu; jis gali būti ir tikslingas, ir atsitiktinis, kartais nepastebimas net paties besimokančiojo. Be to, dar skiriamas profesinis, suteikiantis darbui atlikti reikalingas kompetencijas, ir neprofesinis mokymasis. Savišvietos būdų yra labai daug:

- Mokymasis iš knygų, vadovėlių, specializuotų žurnalų ir kitų spaudinių;
- Informacijos studijavimas internete, dalyvavimas pamokose nuotoliniu būdu, interneto pagalba;
- Mokomųjų televizijos programų žiūrėjimas, vaizdo ir garso juostų ar kompaktinių diskų naudojimas;
- Lankymasis bibliotekose, mokymo centruose ir kitose įstaigose, kuriose galima įgyti žinių.

Mokydamiesi savarankiškai, žmonės naudoja moderniomis informacinėmis technologijomis (kompiuteriais, internetu), lankosi bibliotekose, studijuoja mokymo centruose ar savarankiškai.

Asmenų neformalusis mokymasis ir savišvieta dažnai siejama su neformaliojo švietimu. Formalųjį ir neformalųjį (kartu su savišvieta) švietimą galima atskirti pagal pagrindinius požymius, kurie yra aptariami mokslo literatūroje.

1 lentelė. Formalaus ir neformalaus švietimo pagrindiniai skirtumai

Kriterijai	Formalusis švietimas	Neformalusis švietimas
<i>Funkcijos ir tikslai</i>	Aiškiai apibrėžta, koku būdu pasiekiamas tikslas	Neaiškiai apibrėžtas tikslas, dažnai nurodoma tik tikslo siekimo kryptis
<i>Poveikis asmenybei</i>	Tikslingas ir prognozuojamas	Nėra apibrėžtas, silpnai prognozuojamas
<i>Valstybės kontrolė</i>	Kontroliuojamas ir reguliuojamas	Silpnai kontroliuojamas
<i>Mokomosios programos</i>	Standartizuotos	Nestandartizuotos
<i>Diplomai ir pažymėjimai</i>	Pripažįstami valstybės mastu	Neišduodami visai, arba valstybės nepripažįstami
<i>Mokymo turinys</i>	Reglamentuojamas	Nereglamentuojamas

Taigi, neformalus švietimas pasižymi tuo, kad yra silpniau valstybės kontroliuojamas, teikia nestandartizuotas švietimo programas, neteikia kokių nors valstybės pripažįstamų pažymėjimų ar diplomų bei neturi aiškių įgyvendinamų funkcijų ar tikslų. Užtat tai – pakankamai mobilus ir paprastai greitai prie individualių kiekvieno asmens poreikių prisitaikantis švietimas.

LR neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi įstatymas nustato tokius neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi principus:

- kontekstualumą – neformalusis suaugusiųjų švietimas ir tęstinis mokymasis yra glaudžiai susiję su krašto ūkinės, socialinės, mokslinės ir kultūrinės raidos kontekstu, kartu su juo atsinaujina ir atitinka nuolat kintančias visuomenės reikmes;
- lygias galimybes – neformalusis suaugusiųjų švietimas ir tęstinis mokymasis yra socialiai teisingi, užtikrina asmenų lygias teises ir galimybes, nepaisant lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos; kiekvienam asmeniui jie laiduoja švietimo ir tęstinio mokymosi prieinamumą, sudaro sąlygas tobulinti turimas kompetencijas, kvalifikaciją ar įgyti naujų kompetencijų;
- tęstinumą – neformalusis suaugusiųjų švietimas ir tęstinis mokymasis lanksčiai reaguoja į pokyčius ir perima gerąją patirtį, sudaro sąlygas mokytis visą gyvenimą;
- veiksmingumą – neformaliuoju suaugusiųjų švietimu ir tęstiniu mokymusi siekiama kokybiškų rezultatų sumaniai ir taupiai naudojant turimus išteklius, taikant įvairias neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi organizavimo formas, nuolat analizuojant, vertinant ir planuojant veiklą, remiantis veiksminga vadyba – tinkamais ir laiku priimamais sprendimais.

Šis įstatymas taip pat apibrėžia Lietuvoje vykdomo neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi tikslus. Neformalusis suaugusiųjų švietimas ir tęstinis mokymasis turi sudaryti sąlygas asmeniui:

- tenkinti savišvietos poreikius;
- lavinti kūrybines galias ir gebėjimus;
- įgyti ir tobulinti bendrąsias ir profesines kompetencijas;
- tapti aktyviu demokratinės visuomenės nariu.

Viena iš svarbiausių neformaliojo vyresniojo amžiaus suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi būdų yra trečiojo amžiaus universitetai. Valstybė neformaliojo suaugusiųjų švietimo paslaugas teikiančias institucijas palyginti dažnai orientuoja organizuoti mokymus darbingo amžiaus asmenims, taip siekiant, kad šie geriau pritaptų darbo rinkoje. Kita vertus, dėl pailgėjusio vidutinio išsivysčiusių pasaulio šalių gyventojų amžiaus, kai išėję į pensiją asmenys kelis dešimtmečius aktyviai gyvena visuomenėje, valstybei iškyla problema padėti jiems rasti tinkamą bei patinkamą

užsiėmimą. Labai dažnai toks tinkamas ir patinkamas užsiėmimas neturi jokių ryšių su ankstesne į pensiją išėjusių asmenų profesine veikla. Vienas būdų pasiūlyti vyresnio amžiaus asmenims patrauklų užsiėmimą yra trečiojo amžiaus universitetai (TAU).

Trečiojo amžiaus universitetas Europos valstybėse tam tikra prasme yra neformaliojo suaugusiųjų švietimo forma. Trečiojo amžiaus universitetas yra savarankiška, savanoriška organizacija, savo veikla užtikrinanti vyresnio amžiaus žmonių geresnę socialinę integraciją į visuomenę, skatinanti jų efektyvų, produktyvų ir turiningą gyvenimą, palaikant jų darbingumą, fizinį aktyvumą.

Pagyvenusiems žmonėms tokia švietimo forma tinkama, tuo, kad padeda išmokyti kritiškai apmąstyti ir įvertinti savo gyvenimo aplinkybes, atrasti naujų galimybių gyvenimo kokybei pagerinti ir imtis konstruktyvių pokyčių. Kad ir koks švietimas būtų – formalus ar neformalus, jis praplečia visus asmenybės vystymosi aspektus: asmeninį, socialinį, kūrybinį, profesinį, ekonominį, kultūrinį.

LR neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi įstatymas trečiojo amžiaus universitetą apibrėžia kaip *neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi teikėją, jo padalinį arba neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi programą, teikiančius vyresnio amžiaus asmenų neformalųjį švietimą ir tęstinį mokymąsi, tenkinančius jų žinių, kompetencijos plėtotės ir kultūrinius poreikius.*

Ankstesni Lietuvoje atlikti trečiojo amžiaus universitetų veiklos ir jų klausytojų tyrimai parodė, kad:

- taip pat, kaip ir darbingo amžiaus asmenų neformalaus švietimo atveju, mokytis TAU dažniausiai pradedama dėl universalių priežasčių: noro tobulintis, plėsti akiratį bei siekio maloniai pabendrauti su naujais žmonėmis. Siekis įgyti konkrečių trūkstamų žinių yra mažiausias akstinas pradėti mokslus TAU.
- Lietuvoje veikiančius TAU ir neformaliojo švietimo paslaugas teikiančias įstaigas pagal steigėjus galima dalyti į tris grupes: a) fizinių asmenų iniciatyva įsteigtas organizacijas; b) savivaldybių tarybų narių ar savivaldybių administracijų darbuotojų iniciatyva, visų pirma, vykdant LR neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi įstatymo nuostatas, senjorų neformaliojo švietimo vykdymo prievolę priskiriant kuriai nors savivaldybėje jau veikiančiai organizacijai; c) Lietuvoje veikiančių aukštųjų mokyklų darbuotojų iniciatyva atsiradusius TAU.

- Kaip nustato LR Švietimo įstatymas, savivaldybės atstovaujamoji institucija formuoja suaugusiųjų neformaliojo švietimo programas teikiančių mokyklų tinklą, inicijuoja, kad būtų formuojamas gyventojų poreikius atitinkantis suaugusiųjų švietimo teikėjų tinklas, savarankiškai formuoja neformaliojo švietimo teikėjų tinklą. Savivaldybės vykdomoji institucija organizuoja suaugusiųjų neformalųjį švietimą. Taigi, už neformaliojo suaugusiųjų švietimo paslaugų, taigi, ir trečiojo amžiaus universiteto, plėtrą atsakinga savivaldybė, o valstybė, bei ją atstovaujantys ŠMSM bei KPMPC gali tik labai netiesiogiai veikti trečiojo amžiaus universitetų veiklą ir jų plėtrą Lietuvos savivaldybėse.
- Šalyje akivaizdžiai didėja besinaudojančių neformaliojo švietimo paslaugomis senjorų skaičius.
- Skirtingose šalies savivaldybėse veikiantys trečiojo amžiaus universitetai skiriasi klausytojų skaičiumi. Vieni TAU turi daugiau nei tūkstantį klausytojų, kituose TAU į užsiėmimus ateina tik kelios dešimtys senjorų. Anot iki COVID-19 pandemijos atliktų tyrimų, didžioji Lietuvoje veikiančių TAU dalis savo veiklai jungia nuo 100 iki 300 klausytojų.
- Lietuvos Trečiojo amžiaus universitetai, kitaip negu dažnoje užsienio šalyje, neapsiriboja vien akademinį užsiėmimų organizavimu savo klausytojams. Beveik visuose Lietuvoje veikiančiuose trečiojo amžiaus universitetuose organizuojami, buvo organizuojami ar planuojami organizuoti ir įvairūs praktiniai užsiėmimai (kalbų mokymasis, dailės studija, rankdarbiai, IT gebėjimų tobulinimas, šiaurietiškasis ėjimas ir pan.) bei klausytojų laisvalaikio organizavimas (kelionės, saviveikla, vakaronės ir pan.).
- TAU dėstytojus apskritai galima dalyti į dvi grupes – dalis jų įtraukiama į TAU veiklas tik epizodiškai, vienam dviem užsiėmimams vesti, pavyzdžiui, pakviečiamas miesto ligoninėje dirbantis vidaus ligų gydytojas, kad papasakotų senjorams apie dažniausiai pasitaikančias ligas, arba organizuojamas senjorų susitikimas su koku nors keliautoju, kuris jiems papasakoja apie aplankytas šalis. Kita, paprastai mažesnė dėstytojų dalis su TAU klausytojais dėl įvairiausių priežasčių dirba ilgesnį laiką ir, pavyzdžiui, visus mokslo metus dėsto informatikos kursą arba senjorus moko užsienio kalbų.
- Trečiojo amžiaus universiteto dėstytojų negali būti bet koks specialistas – jis privalo bent intuityviai suvokti amžiaus tarpsnių psichologijos ypatumus ir mokėti dirbti tiek su šešiasdešimties metų amžiaus, tiek ir su septyniasdešimties metų amžiaus asmenimis

(skirtingo amžiaus asmenų poreikiai, bendravimas, gebėjimas dalyvauti, klausyti ir išgirsti dažnai skiriasi).

- Dažno trečiojo amžiaus universiteto vadovų vienas sunkiausių uždavinių rasti ir įtikinti galintį su senjorais dirbti asmenį vesti užsiėmimus trečiojo amžiaus universitete. Ypač tai sunku padaryti TAU, kurie įsikūrė fizinių asmenų iniciatyva. Kyla, pavyzdžiui, dėstytojų darbo apmokėjimo problema. Dėl to įvairaus lygio TAU vadovai patys dirba dėstytojais arba kalbina TAU užsiėmimus lankančius senjorus irgi skirti laiko ir vesti įvairiuose TAU fakultetuose organizuojamus užsiėmimus.

Apibendrinant galima teigti, kad, siekiant tolesnės Lietuvoje gyvenančių vyresniojo amžiaus asmenų švietimo, visų pirma, neformaliojo švietimo plėtros, valstybės lygmens institucijos (pvz., KPMPC) gali padėti savivaldybėse veikiančių suaugusiųjų neformaliojo švietimo paslaugas teikiančių institucijų ar nevalstybinių įstaigų vadovybei atrinkdamos ir finansuodamos kvalifikuotų, gebančių dirbti su vyresniojo amžiaus asmenimis lektorių veiklą. Šiuos lektorius, suderinus su savivaldybėse veikiančių TAU vadovybe, galima būti siųsti į įvairias šalies savivaldybes ir taip skatinti trečiojo amžiaus universitetų veiklą bei toliau didinti TAU lankančių senjorų skaičių. Prieš atliekant tokį darbą, būtina žinoti, kokie yra aktualūs Lietuvos senjorų mokymosi poreikiai, kokios tobulinimosi kryptys jiems yra pačios aktualiausios.

Anksčiau atlikti trečiojo amžiaus universitetų veiklos tyrimai parodė, kad Lietuvos senjorams labiausiai patinka įvairūs kontaktiniai užsiėmimai: paskaitos, kelionės, meno kolektyvų repeticijos ir koncertai. Praėjusi COVID-19 epidemija keitė Lietuvos ir kitų šalių besimokančiųjų įpročius, buvo pradėti plačiau naudoti nuotolinio mokymosi būdai. Kita vertus, praėjus COVID-19 epidemijai, dar nebuvo atlikti Lietuvoje veikiančių TAU veiklos tyrimai, todėl nėra žinoma, kaip vyresniojo amžiaus Lietuvos gyventojų mokymosi bei savęs tobulinimo patirtį paveikė COVID-19 epidemija, ar vyresniojo amžiaus Lietuvos gyventojams tapo bent kiek artimesni nuotoline forma organizuojami mokymai.

Tyrimo uždaviniai

Tyrimui keliama du uždaviniai:

1. Aiškintis, kokios mokymosi ir savęs tobulinimosi formos yra patraukliausios vyresniojo amžiaus Lietuvos gyventojams.
2. Nustatyti ir detalizuoti svarbiausias ir aktualiausias Lietuvos trečiojo amžiaus universitetų lankytojų tobulinimosi kryptis.

Tyrimo metodologijos apibūdinimas

Pagrindiniai atlikto tyrimo metodologijos principai:

- Kiekybinių ir kokybinių tyrimo metodų panaudojimas bei derinimas siekiant tyrimo uždavinių įgyvendinimas;
- Skirtingais būdais ir skirtingu laiku surinktų duomenų trianguliacija;
- Ankstesniais metais atliktų tyrimų rezultatų panaudojimas;
- Kokybinės ekspertų apklausos įvertinant kiekybinio lauko tyrimo duomenis. Siekiant geresnio lauko tyrimo metu surinktų duomenų apibendrinimo bei esminių neformalaus suaugusiųjų švietimo vystymo tendencijų nustatymo, ekspertai (įvairiose savivaldybėse veikiančių TAU lankytojai) pasitelkti aiškinant bei apibendrinant kiekybinio lauko tyrimo metu surinktus duomenis.

Siekiant atlikti skirtingais būdais ir skirtingu laiku atliktų tyrimų rezultatus, remtasi įvairiais metais atliktais tyrimais:

- Trečiojo amžiaus universitetų sistemos veiklos analizė. Vilnius 2012¹.
- Kalvaitis, A., Barauskienė J., Mačėnaitė A. Trečiojo amžiaus universitetai Lietuvoje: situacijos analizė ir plėtros gairės. Vilnius, 2014².
- Kalvaitis, A. Trečiojo amžiaus universitetai Lietuvoje. 2018 m. situacija. Vilnius, 2018³.
- Suaugusiųjų mokymosi poreikių kokybinio tyrimo ataskaita. Vilnius, 2021⁴.

Atliekant tyrimą, organizuotos dvi apklausos. Pradžioje 2023 m. kovo mėn. anketavimo būdu buvo atlikta Lietuvoje veikiančių Trečiojo amžiaus universitetų vadovų internetinė apklausa. Atsakytas anketas atsiuntė 40 respondentas (57 proc. nuo visų KPMPC žinomų TAU). Šios apklausos rezultatai rodo, kad 20 respondentų atstovavo fizinių asmenų įsteigtus trečiojo amžiaus universitetus, 18 respondentų – savivaldybės administracijos darbuotojų įsteigtą TAU, veikiančią prie kurios nors savivaldybės institucijos (pvz., prie švietimo pagalbos tarnybos), o du respondentai atstovavo TAU, veikiančius prie aukštosios mokyklos. Po to, tęsiant analizę, buvo kreiptasi į keturių trečiojo amžiaus universitetų vadovybę ir buvo paprašyta nurodyti po 5–10 savo

¹ Plg. <https://www.kpmc.lt/kpmc/wp-content/uploads/2015/08/Tre%C4%8Diojo-am%C5%BEiaus-universitet%C5%B3-sistemos-veiklos-analiz%C4%97.pdf>

² Plg. <https://www.kpmc.lt/kpmc/wp-content/uploads/2014/01/Tre%C4%8Diojo-am%C5%BEiaus-universitetai-Lietuvoje-situacijos-analiz%C4%97-ir-pl%C4%97tros-gair%C4%97s.pdf>

³ Plg. <https://www.kpmc.lt/kpmc/wp-content/uploads/2015/08/Tre%C4%8Diojo-am%C5%BEiaus-universitetai-Lietuvoje.-2018-m.-situacija.pdf>

⁴ Tyrimo medžiagą analizei pateikė KPMPC.

universitetų lankytojų, su kuriais buvo planuota atlikti kokybinius eksperto interviu. Pasirenkant interviu respondentus atkreiptas dėmesys, kad trečiojo amžiaus universitetus steigia skirtingi savininkai, todėl pasirinkti dažniausiai TAU steigiančių savininkų atstovai – du fizinių asmenų iniciatyva įsteigti TAU ir du savivaldybių administracijų darbuotojų iniciatyva įsteigti TAU. 2023 m. kovo mėnesį organizuotame atvirų klausimų kokybiniame ekspertų interviu dalyvavo 16 senjorų: dešimt besitobulinančių fizinių asmenų įsteigtuose trečiojo amžiaus universitetuose ir šeši, besitobulinantys savivaldybių administracijų darbuotojų iniciatyva įsteigtuose trečiojo amžiaus universitetuose.

Sprendžiant pirmąjį tyrimo uždavinį *„aiškintis, kokios mokymosi ir savęs tobulinimosi formos yra patraukliausios vyresniojo amžiaus Lietuvos gyventojams“*, pradžioje buvo analizuota 2021 m. atlikto suaugusiųjų mokymosi poreikių kiekybinio tyrimo ataskaita ir domėtasi, kokios mokymosi ir savęs tobulinimosi formos patraukliausios vyresnio amžiaus (tyrime – 56 metų ir vyresnių) asmenims. Šios analizės metu surinkti duomenys buvo palyginti su tyrėjo atliktos Lietuvoje veikiančių Trečiojo amžiaus universitetų vadovų internetinės apklausos rezultatais. Apklausiant TAU vadovus domėtasi, kokių formų mokymai yra priimtinausi jų vadovaujamo TAU klausytojams, taip pat buvo prašoma nurodyti, ar lengvai jų vadovaujamo TAU klausytojai galėtų pasinaudoti nuotolinio tobulinimosi (pvz., per zoom) galimybėmis.

Sprendžiant antrąjį tyrimo uždavinį *„nustatyti ir detalizuoti svarbiausias ir aktualiausias Lietuvos trečiojo amžiaus universitetų lankytojų tobulinimosi kryptis“* pradžioje buvo analizuoti ankstesniais metais atliktų TAU veiklos tyrimų ataskaitos ir aiškintasi, kokios tobulinimosi kryptys buvo populiariausios ikipandeminiu laiku organizuojant vyresniojo amžiaus asmenų mokymąsi bei savęs tobulinimąsi. Tuo tikslu apžvelgta, kokie fakultetai tyrimo metu buvo organizuoti šalyje veikusiuose trečiojo amžiaus universitetuose. Daugiametė TAU organizavimo praktika rodo, kad TAU fakultetų pavadinimai kinta priklausomai nuo to, kiek jie yra populiarūs klausytojų tarpe. Taigi, senjorų tarpe nepopuliarių fakultetų atsisakoma, o senjorų tarpe populiarūs fakultetai veikia ilgesnį laiką, aišku, jei TAU vadovybė sugeba rasti patrauklų ir įdomų lektorių arba renginio vadovą. Apibendrinti TAU tyrimų ataskaitų rezultatai buvo palyginti su 2021 m. atlikto suaugusiųjų mokymosi poreikių kiekybinio tyrimo ataskaitos rezultatais. Šio tyrimo metu respondentų buvo klausta, kokių dalykų jie norėtų mokytis artimiausiais metais. Išskiriant TAU lankantiems vyresniojo amžiaus asmenims aktualiausias mokymosi ir tobulinimosi kryptis tyrėjas, 2023 m. atlikdamas Lietuvoje veikiančių Trečiojo amžiaus universitetų vadovų internetinę

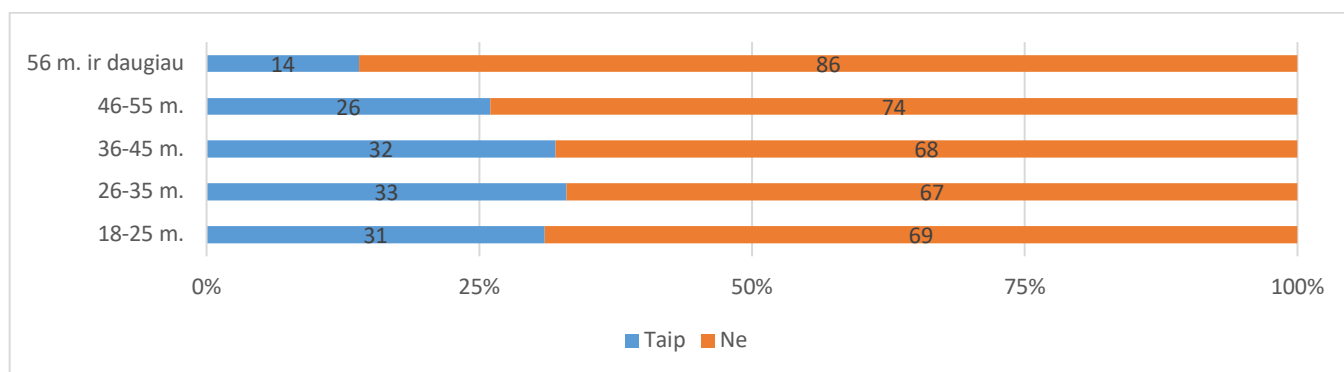
apklausą, prašė respondentų nurodyti labiausiai jų vadovaujamo TAU klausytojus dominančią tobulinimosi kryptį, taip pat antrą ir trečią jų vadovaujamo TAU klausytojus dominančias tobulinimosi kryptis. Tokiu būdu buvo suformuluotos svarbiausios ir aktualiausios Lietuvos trečiojo amžiaus universitetų lankytojų tobulinimosi kryptys. Antrojo tyrimo uždavinio sprendimas baigtas atliekant atvirų klausimų kokybinį ekspertų interviu, kurio metu respondentų prašyta detalizuoti tyrėjo suformuluotas svarbiausias ir aktualiausias Lietuvos trečiojo amžiaus universitetų lankytojų tobulinimosi kryptis – kokie konkrečios tobulinimosi krypties aspektai jiems būtų patys įdomiausi. Šio atvirų klausimų kokybinio ekspertų interviu rezultatai dar tarnavo kaip papildomas tyrėjo veiklos įvertinimas, nustatant svarbiausias ir aktualiausias Lietuvos trečiojo amžiaus universitetų lankytojų tobulinimosi kryptis – respondentai įvertino ir parengtą tobulinimosi kryptių sąrašą.

Pirmojo tyrimo uždavinio sprendimas.

Sprendžiant pirmąjį tyrimo uždavinį „*aiškintis, kokios mokymosi ir savęs tobulinimosi formos yra patraukliausios vyresniojo amžiaus Lietuvos gyventojams*“ pradžioje analizuota 2021 m. atlikto suaugusiųjų mokymosi poreikių kiekybinio tyrimo medžiaga. Šio tyrimo metu iš viso buvo apklausti 1005 respondentai, iš kurių 294 respondentai buvo vyresni, nei 55 metai. Šio tyrimo rezultatai gali padėti geriau suprasti vyresniojo amžiaus Lietuvos gyventojams patraukliausius mokymosi ir tobulinimosi organizavimo būdus.

Tyrimo anketos pradžioje respondentų klausta, ar jie per metus iki tyrimo pradžios (o tai buvo COVID-19 pandemijos metai) kur nors mokėsi.

1 pav. Mokymasis per paskutinius iki tyrimo metus pagal amžiaus grupes (proc.)

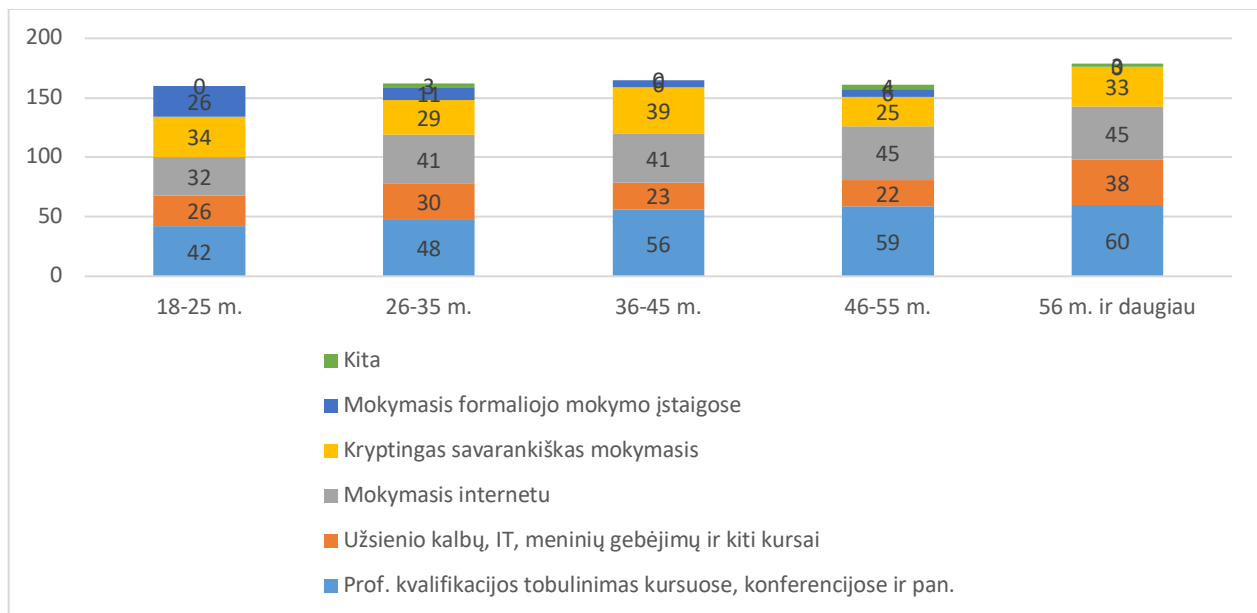

Iš 1 pav. matyti, kad, lyginant respondentų atsakymus pagal jų amžių, vyriausieji amžiumi respondentai paprastai mokėsi mažiausiai. Lyginant su jaunesniais amžiumi respondentais, vyresnių, nei 55 metų respondentų tarpe, besimokiusių buvo maždaug du kartus mažiau. Taigi,

galima teigti, kad vyresnio amžiaus Lietuvos gyventojai aiškiai rečiau nusiteikę mokytis, ar kaip nors kitaip tobulinti savo kvalifikaciją.

Tyrėjai taip pat klausė, kokiais mokymosi ir savęs tobulinimo formas rinkosi respondentai. Būtina pažymėti, kad, atsakant į šį klausimą, buvo galima nurodyti kelis atsakymus, t. y., bendra kiekvienos amžiaus grupės respondentų atsakymų suma viršijo 100 proc.

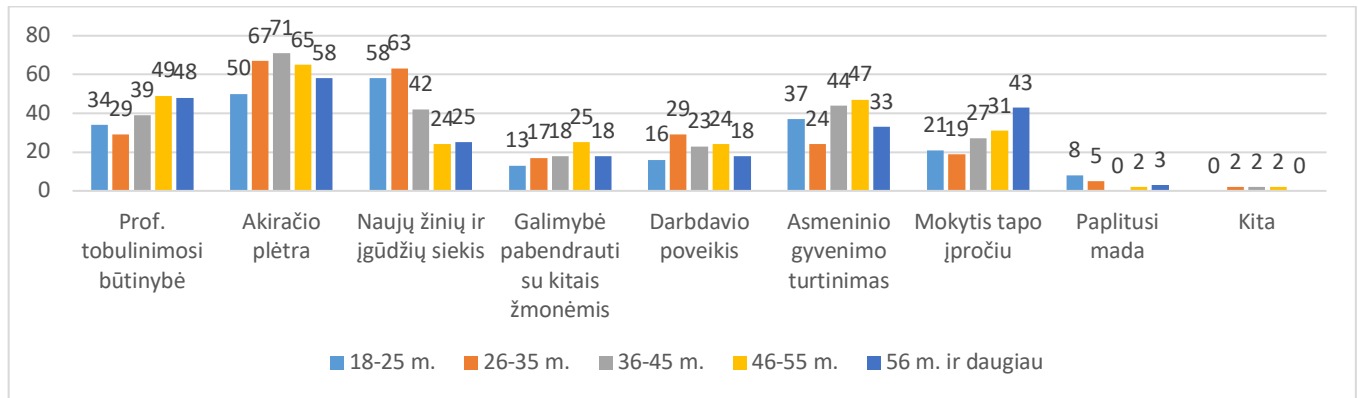
2 pav. Mokymosi formos, kuriomis respondentai mokėsi per paskutinius metus pagal amžiaus grupes (proc.)

2 pav. stebimas savotiškas paradoksas – vyresni, nei 55 metų amžiaus respondentai, anksčiau nurodę, kad per paskutinius metus mokėsi rečiausiai, lyginant su kitų amžiaus grupių atstovais, nurodė daugiausiai įvairių mokymosi formų, kaip save tobulino. Kitaip kalbant, nors apklausti vyriausi Lietuvos gyventojai apskritai per paskutinius metus iki tyrimo mokėsi rečiausiai, šie rečiausiai besimokę asmenys pasirinko daugiausiai įvairių mokymosi formų. Toliau analizuojant vyresnių, nei 55 metų amžiaus asmenų mokymosi formas, matyti, kad šie dažniausiai rinkosi tobulinti savo profesinę kvalifikaciją. Žinant, kad vyresni, nei 55 metų respondentai dar mažiausiai dešimtmetį yra aktyvūs darbo rinkoje, toks respondentų pasirinkimas neturėtų stebinti. Vyresniojo amžiaus respondentai dažniau nei jaunesni apklausti asmenys, rinkosi mokytis užsienio kalbų, tobulinti savo informacinių technologijų žinias, tobulintis savo meninius gebėjimus, mokėsi internetu. Daug rečiau, nei jaunesni respondentai, vyriausi amžiumi respondentai rinkosi mokytis formaliojo švietimo įstaigose.

2021 m. tyrimo metu respondentų klausta, kas juos paskatino mokytis, per paskutinius metus pasirinkti kokią nors mokymosi ar savęs tobulinimo būdą. Respondentai irgi galėjo nurodyti daugiau, nei vieną atsakymą, taigi, bendra respondentų atsakymų suma viršijo 100 proc.

3 pav. Mokytis per paskutinius metus paskatinusios priežastys pagal amžiaus grupes (proc.)

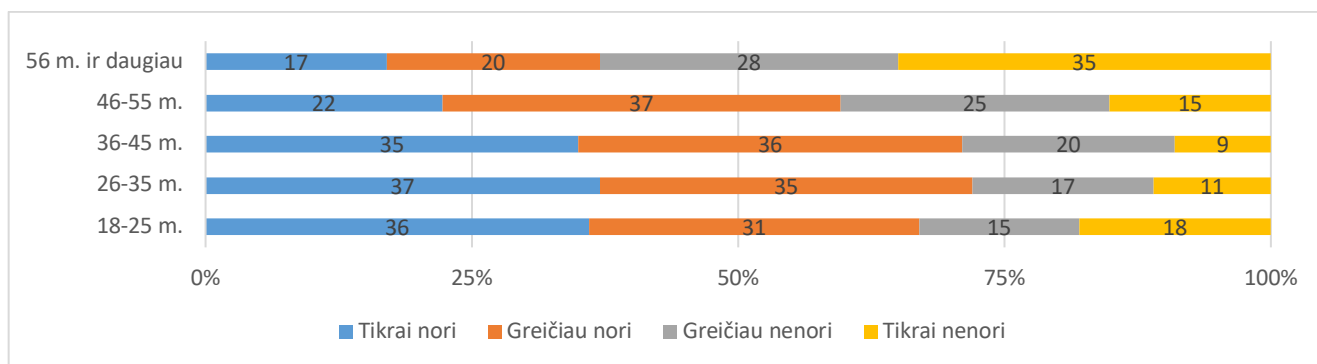

Iš 3 pav. matyti, kad vyriausi amžiumi respondentai dažniau, nei jaunesnio amžiaus respondentai, pasirinko du atsakymus – kad mokytis vertė profesinio tobulinimosi būtinybė ir kad mokytis jiems tapo įpročiu. Pirmasis iš šių atsakymų paaiškinamas tuo, kad daliai vyresnių nei 55 metai respondentų iki pensijos dar liko dešimt ar mažiau metų. Pažymėtina, kad vyriausi amžiumi respondentai ne taip aktyviai rinkosi atsakymą, kad juos mokytis paskatino besimokant atsirandanti galimybė pabendrauti su kitais asmenimis. Ankstesnių Lietuvos suaugusiųjų tyrimų rezultatai, kai tirti tiek darbingo amžiaus Lietuvos gyventojai, tiek ir dėl amžiaus pabaigę savo profesinę karjerą asmenys, rodo, kad galimybė mokymosi ar kito savęs tobulinimosi metu bendrauti su bendramoksliais, yra svarbi pasirinkimo mokytis ar kitaip tobulintis sąlyga.

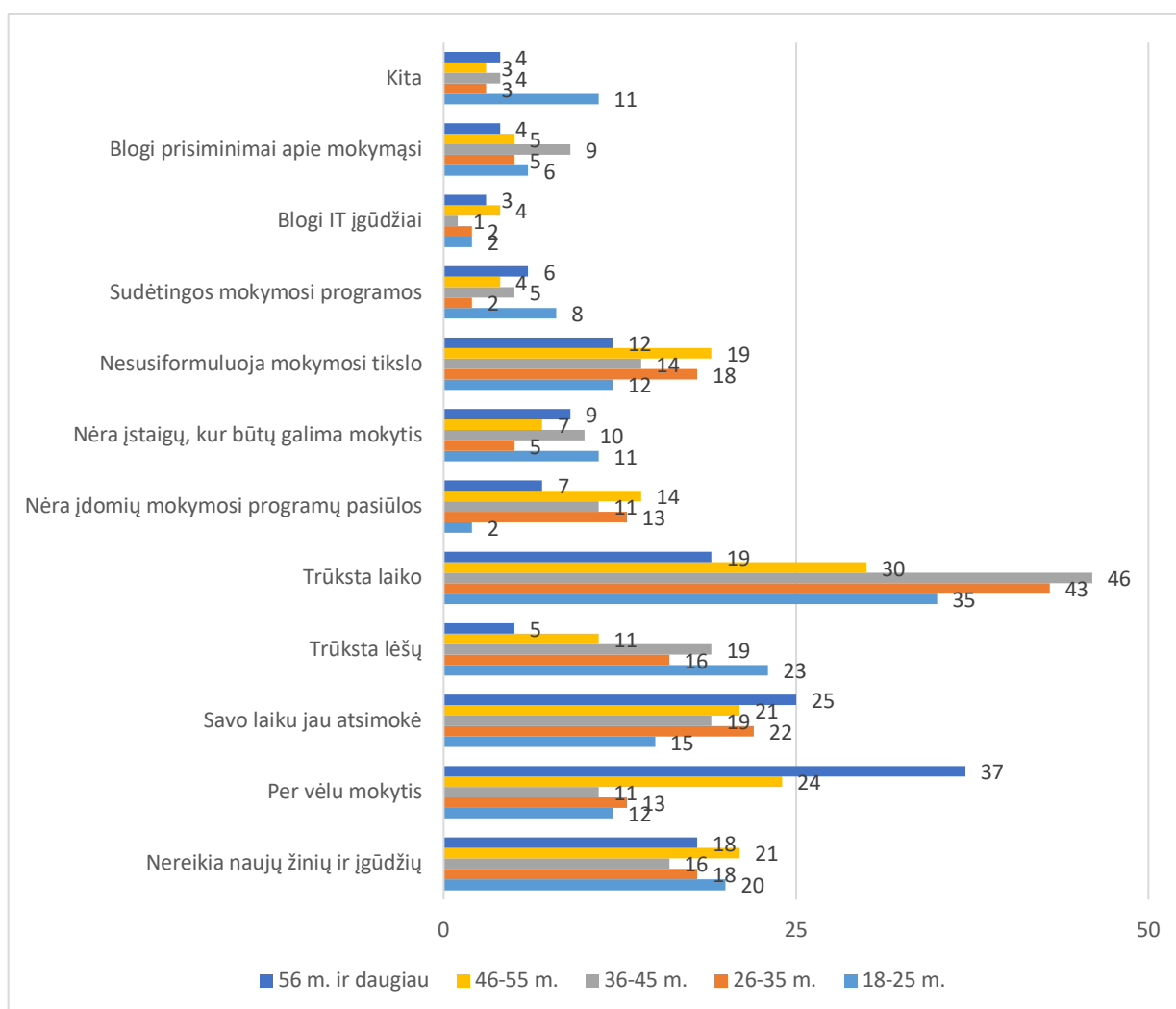
To paties tyrimo metu domėtasi, ar respondentai apskritai nori mokytis ar kitaip save tobulinti.

Iš 4 pav. matyti, kad vyresni nei 55 metų amžiaus respondentai mokytis nori aiškiai rečiau, nei jų jaunesni kolegos. Vertinant klausimų, kuriems panaudota Likerto skalė, atsakymų pasiskirstymą, priimta sumuoti tvirtą teigiamą ir su išlygomis teigiamą atsakymus, bei su išlygomis neigiamą ir tvirtą neigiamą atsakymus. Taip vertinant matyti, kad tarp vyresnių nei 55 metų respondentų bendra tvirtai nusiteikusių mokytis ir su išlygomis nusiteikusių mokytis dalis praktiškai lygi 18–35 metų amžiaus tvirtai nusiteikusių mokytis respondentų daliai. Taip pat būtina prisiminti, kad, to paties tyrimo rezultatai rodo, kad per metus iki apklausos nurodė besimokę tik 14 proc. vyresnių nei 55 metai respondentų. Todėl galima daryti išvadą, kad mokytis norėtų daug daugiau vyresnio amžiaus Lietuvos gyventojų, nei jų iš tikrųjų mokosi. Todėl būtina apgalvoti, kokiais būdais būtų galima paskatinti vyresniojo amžiaus šalies gyventojus rasti kelią į kokią nors švietimo įstaigą.

4 pav. Respondento noras mokytis pagal amžiaus grupes (proc.)

5 pav. Nesimokymo paskutiniaisiais metais priežastys pagal amžiaus grupes (proc.)

2021 metų tyrimo autoriai mokymosi ir savęs tobulinimo temą užbaigė klausdami, kokios priežastys trukdė respondentams per metus iki apklausos pradžios tobulinti savo gebėjimus ar įgyti naujų žinių. Tai buvo atviras klausimas, buvo galima nurodyti daugiau, nei vieną atsakymą.

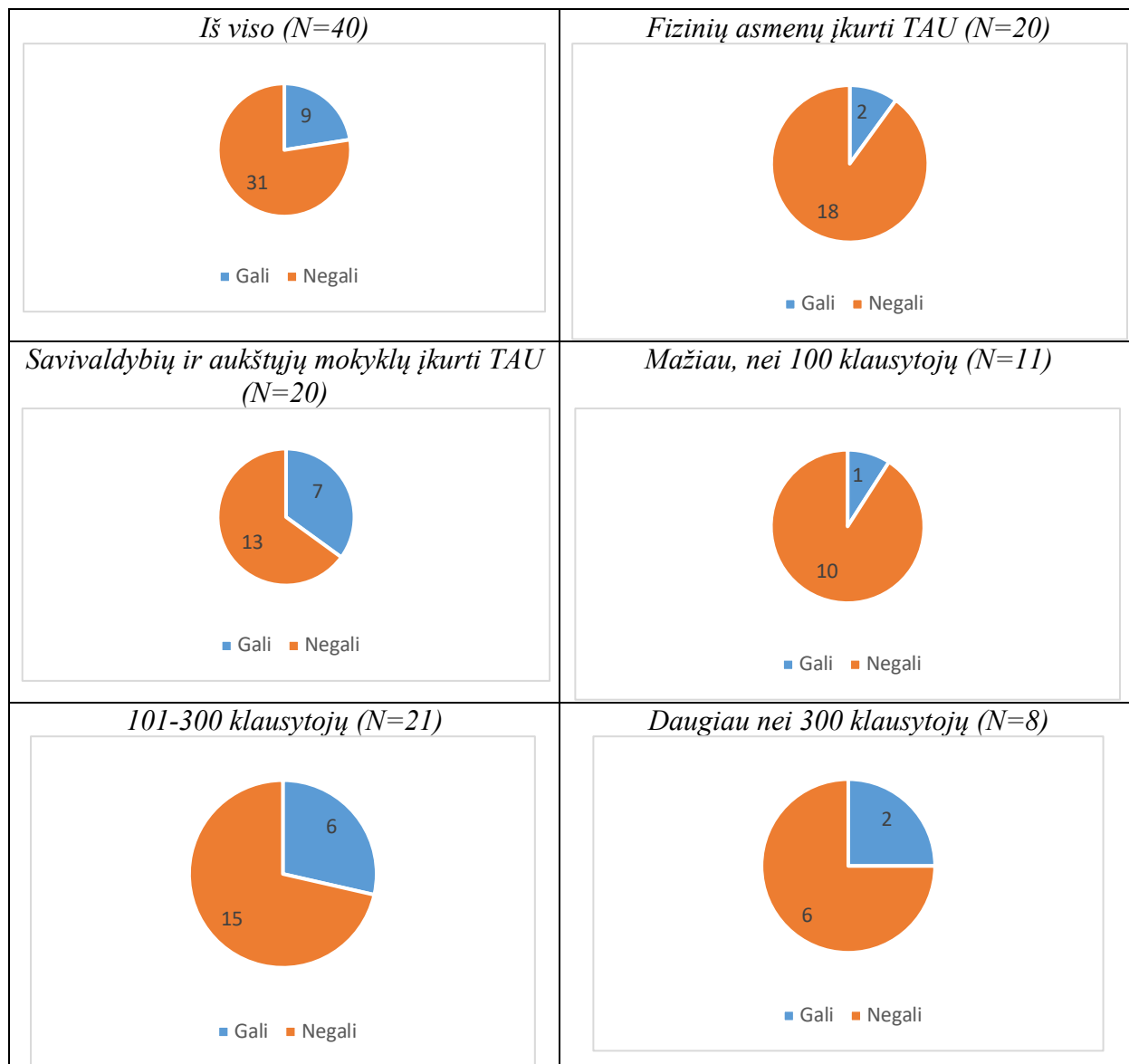
Iš 5 pav. matyti, kad vyresni nei 55 metų amžiaus respondentai dažniau, nei jų jaunesni kolegos nurodė, kad jiems jau per vėlu mokytis ir kad savo laiku jie jau atsimokė. Kita vertus, teikia vilčių, kad vyriausi amžiumi respondentai labai retai rinkosi atsakymą, jog jiems likę blogi prisiminimai apie mokymąsi mokykloje.

Užbaigiant pirmojo tyrimo uždavinio sprendimą buvo analizuoti 2023 m. kovo mėn atliktos trečiojo amžiaus universitetų vadovų apklausos rezultatai. Buvo domėtasi, kokių formų mokymai yra priimtinausi respondentų vadovaujamo TAU klausytojams, buvo prašyta nurodyti, kaip, kokia forma labiausiai patinka tobulintis respondentų vadovujamų TAU klausytojams, taip pat prašyta pažymėti, ar lengvai respondentų vadovujamų TAU klausytojai galėtų pasinaudoti nuotolinio tobulinimosi (pvz., per zoom) galimybėmis. Tokiu būdu atlikta savotiška ekspertų apklausa, vertinant TAU lankančių vyresnio amžiaus asmenų galimybę priimti naujas mokymo formas bei mokymosi ir tobulinimosi būdus.

Pradžioje domėtasi respondentų, TAU vadovų, vertinimu, kiek jų atstovaujamo TAU klausytojams yra patrauklūs nuotolinis mokymasis ir nuotolinis tobulinimasis. Žinant, kad COVID-19 pandemijos metu viena rizikos grupių buvo vyresnio amžiaus Lietuvos gyventojai ir kad tuo laiku šalyje veikę trečiojo amžiaus universitetai stabdė savo veiklą arba perkėlinėjo šią veiklą į skaitmeninę erdvę, buvo labai svarbu patikrinti, kiek Lietuvos senjorams apskritai yra priimtinas nuotolinis mokymas. Šis klausimas anketoje buvo pateiktas atviro klausimo forma

Bendrai imant, iš 40 į klausimus atsakiusių respondentų tik 9 nurodė, kad jų vadovaujamo TAU lankytojai priimtų nuotolinius mokymus. Respondentų atsakymai tyrėjo buvo vertinti labai liberaliai – buvo vertinama, kad respondento atstovaujamo TAU klausytojai priimtų nuotolinius mokymus, jei respondentas nurodė, kad daugiau, nei pusė jo atstovaujamo TAU klausytojų galėtų ir sugebėtų dalyvauti nuotoliniuose mokymuose. Tipiškas kitų respondentų atsakymas buvo „nuotolinis mokymas nelabai priimtinas mūsų senjorams, jie labiau norėtų gyvų susitikimų“. Pažymėtina, kad net keli respondentai, atsakydami į klausimą, ar jų atstovaujamo TAU klausytojams būtų priimtini nuotoliniai mokymai, pasiūlė tarpinį variantą – įdomus lektorius galėtų dirbti nuotoliniu būdu, o trečiojo amžiaus universiteto vadovybė surinktų senjorus didesnėje auditorijoje ar salėje ir per multimediją demonstruotų susirinkusiems senjorams lektoriaus paskaitą.

6 pav. TAU klausytojų galimybės pasinaudoti nuotoliniu mokymu bendrai, pagal steigėjus ir pagal TAU klausytojų skaičių (respondentų sk.)

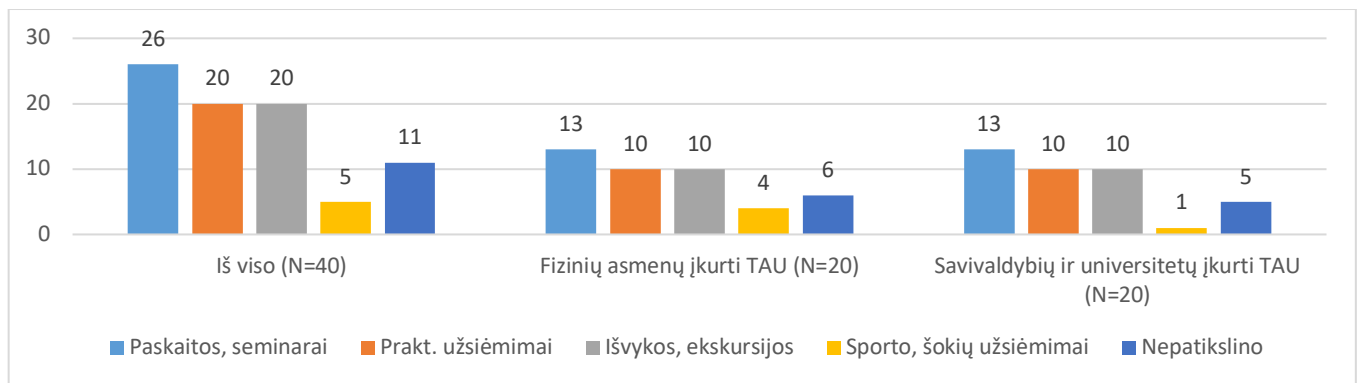
Iš 6 pav. matyti, kad, vertinant pagal trečiojo amžiaus universiteto steigėją⁵, nuotoliniai mokymai būtų labiau priimtini savivaldybių administracijų ir universitetų iniciatyva įsteigtų TAU klausytojams, fizinių asmenų įsteigtus TAU atstovaujantys respondentai beveik vieningai nurodė, kad nuotoliniai mokymai jų klausytojams nelabai priimtini. Vertinant pagal trečiojo amžiaus universiteto klausytojų skaičių matyti, kad nuotoliniai mokymai mažiausiai priimtini mažiau nei

⁵ Vertinant visus surinktus duomenis, čia ir toliau dėl nedidelio respondentų skaičiaus į vieną grupę apjungti savivaldybių administracijų ir aukštųjų mokyklų iniciatyva įkurtus TAU atstovaujančių respondentų atsakymai.

100 narių turinčių TAU klausytojams, o daugiausiai priimtini – 101-300 narių turintiems TAU klausytojams.

2023 metais apklausiant trečiojo amžiaus universitetų vadovus prašyta nurodyti, kokios formos mokymasis ir tobulinimasis labiausiai priimtinas jų atstovaujamo TAU klausytojams. Tai buvo atviras klausimas, respondentai galėjo pateikti daugiau nei vieną atsakymą.

7 pav. TAU klausytojams patogiausios mokymosi ir tobulinimosi formos bendrai ir pagal steigėją (respondentų sk.)

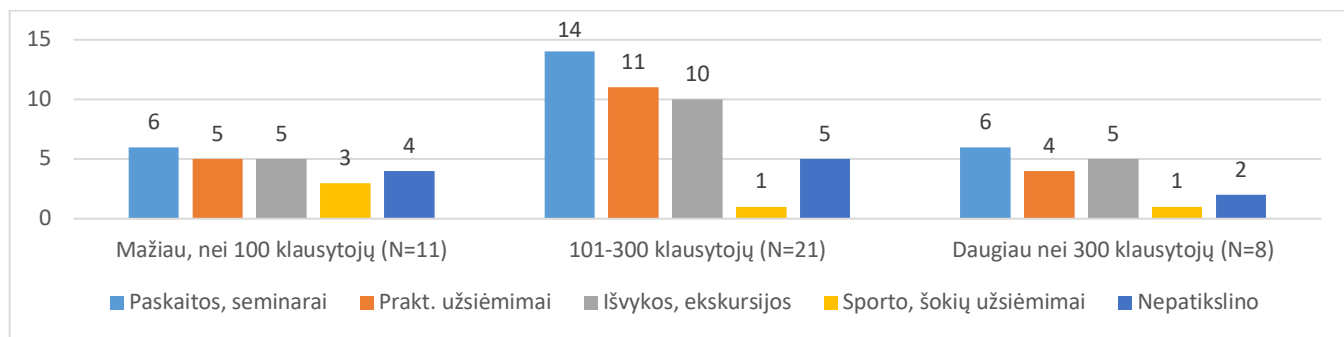

Iš 7 pav. matyti, kad, vertinant visus surinktus duomenis matyti, jog, respondentų nuomone, jų atstovaujamo TAU klausytojams labiausiai priimtina užsiėmimo forma yra paskaitos arba seminarai, truputį rečiau respondentų buvo nurodyti įvairūs praktiniai užsiėmimai arba kūrybinės dirbtuvės ir išvykos bei ekskursijos. Rečiausiai respondentai tarp jų atstovaujamo trečiojo amžiaus universitetų klausytojams patogiausių mokymosi ir tobulinimosi formų nurodė sporto ir šokių užsiėmimus, bendrą muzikavimą. Pažymėtina, kad net 11 respondentų (daugiau nei ketvirtis visų respondentų) nenurodė jų atstovaujamo TAU klausytojams patogiausių mokymosi formų, apsiribodami atsakymu, kad klausytojams yra labiausiai priimtini kontaktiniai užsiėmimai. Lyginant fizinių asmenų įsteigtus TAU atstovaujančių respondentų nuomonę su savivaldybių administracijų ir universitetų iniciatyva įsteigtus TAU atstovaujančių respondentų nuomone matyti, kad abiejų grupių respondentų atsakymai dažniausiai buvo identiški, vienintelis skirtumas – fizinių asmenų įsteigtų TAU atstovaujančių respondentų teigimu, jų trečiojo amžiaus universitetuose dažniau klausytojams pasiūlomi sporto, šokių užsiėmimai ar tobulinimasis meno srityje.

Iš 8 pav. matyti, kad paskaita ar seminaras kaip labiausiai priimtina mokymosi forma labiausiai paplitusi didžiausiuose pagal klausytojų skaičių TAU, tą pačią TAU grupę atstovaujantys respondentai dažniau kaip klausytojams priimtinas nurodė išvykas bei ekskursijas. Mažiau, nei

100 klausytojų turinčius TAU atstovaujantys respondentai dažniau nurodė, kad jų TAU klausytojams dažniau pasiūlomi sporto, šokių užsiėmimai ar tobulinimasis meno srityje.

8 pav. TAU klausytojams patogiausios mokymosi ir tobulinimosi formos pagal TAU klausytojų skaičių (respondentų sk.)

Palyginimui galima pateikti iš 2014 m. ir 2018 m. TAU veiklos analizės rezultatų padarytas išvadas. Abu kartus visos galimos TAU veiklos buvo padalintos į tris dalis. TAU veiklos stebėjimas parodė, kad parodė, kad trečiojo amžiaus universitetuose galima organizuoti paskaitas (pvz., sveikos gyvensenos, tarptautinių santykių ar istorijos tematika), galima vesti įvairius praktinius užsiėmimus (pvz., organizuoti dailės studiją, šiaurietiško ėjimo ar jogos grupę), o galima organizuoti senjorų laisvalaikį (įsteigti dainų ir šokių ansamblį, organizuoti vakarones arba važinėti į keliones). Respondentų buvo klausta, kokias veiklas dažniausiai organizuoja jų atstovaujami TAU.

2 lentelė. TAU 2014 m. ir 2018 m. vykdytos veiklos formos pagal TAU steigėjus (TAU skaičius)

	Iš viso		Fiziniai asmenys		Savivaldybės administracija		Aukštoji mokykla	
	2014 m.	2018 m.	2014 m.	2018 m.	2014 m.	2018 m.	2014 m.	2018 m.
Auditorijoje skaitomos paskaitos	38	64	22	33	14	26	2	5
Įvairūs praktiniai užsiėmimai	33	62	18	32	13	26	2	4
Laisvalaikio organizavimas	36	64	21	33	14	26	1	5

Iš 2 lentelės matyti, kad tiek 2014 m., tiek 2018 m. šalyje veikė trečiojo amžiaus universitetai, viena vertus orientavosi vien tik į kontaktinius užsiėmimus. Kita vertus, praktiškai visi veikė TAU organizavo tiek auditorinius užsiėmimus (paskaitas, diskusijas, seminarus ir pan.), tiek įvairius praktinius užsiėmimus (dailės studiją, šiaurietiško ėjimo grupę ir pan.), tiek ir organizavo senjorų laisvalaikį (organizavo keliones, koncertus ir pan.). Vertinant 7 pav. ir 8 pav. pateikiamą

informaciją per tokią prizmę matyti, kad ir praėjus COVID-19 pandemijai, aktyvesni, nei bendraamžiai vyresniojo amžiaus asmenys (TAU užsiėmimų lankymas tikrai vertintinas kaip asmens aktyvumo požymis) siekia gauti tiek auditorinių užsiėmimų, tiek praktinių mokymų, tiek ir kartu su bendraamžiais turiningai leisti savo laisvalaikį.

Išvados ir apibendrinimai.

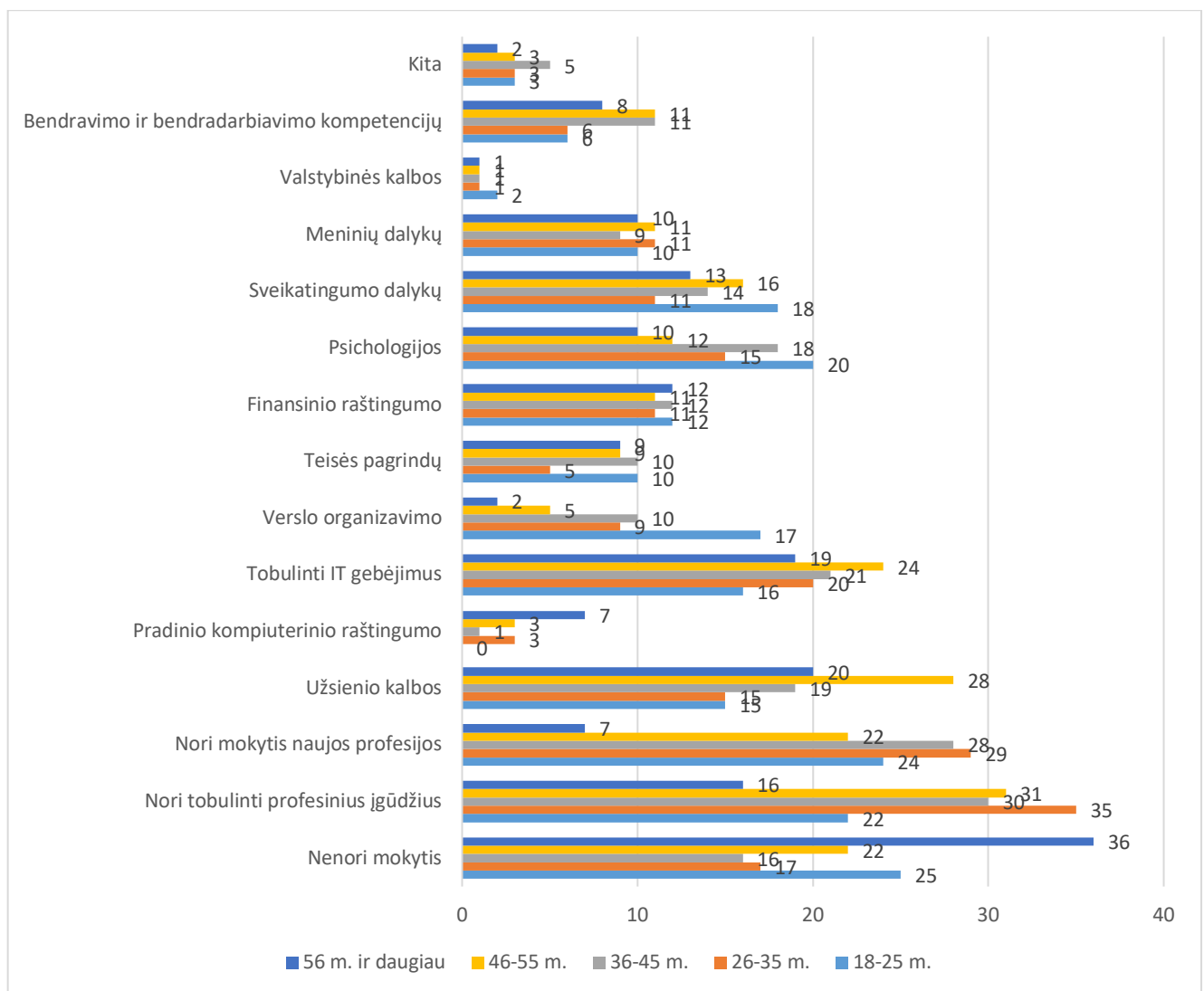
- *Dauguma vyresnio amžiaus Lietuvos gyventojų paprastai nėra nusiteikę savo iniciatyva ieškoti, kur galėtų įgyti naujų žinių ar patobulinti savo turimus gebėjimus. Aiškindami, kodėl nesimoko ir kitaip nesitobulina, vyresni nei 55 metų amžiaus respondentai dažniau, nei apklausti jaunesni šalies gyventojai, nurodė, kad jiems jau per vėlu mokytis ir kad jie jau savo atsimokė. Kita vertus, 2021 m. šalies gyventojų tyrimo rezultatai verčia manyti, kad mokytis ar kitaip tobulintis norėtų daug daugiau vyresnio amžiaus Lietuvos gyventojų, nei jų iš tikrųjų mokosi.*
- *Kita vertus, jei vyresniojo amžiaus šalies gyventojas koku nors būdu įtraukiamas į mokymosi ar savęs tobulinimosi veiklas, tai jis tose veiklose dalyvauja pakankamai aktyviai. Paklausti, kodėl nusprendė mokytis, vyresniojo amžiaus asmenys dažniau, nei kitų amžiaus grupių atstovai, nurodė, kad mokytis juos vertė profesinio tobulinimosi būtinybė ir kad mokytis jiems jau tapo įpročiu*
- *Daug rečiau, nei jaunesni respondentai, vyriausi amžiumi asmenys rinkasi mokytis formaliojo švietimo įstaigose.*
- *Nepaisant per COVID-19 pandemiją daugelio Lietuvos gyventojų įgytų nuotolinio mokymosi ir tobulinimosi gebėjimų, vyresnio amžiaus šalies gyventojams, jau besimokantiems ir besitobulinantiems trečiojo amžiaus universitetuose nėra patrauklus nuotolinio mokymosi ir tobulinimosi būdas. Pažymėtina, kad net keli respondentai, atsakydami į klausimą, ar jų atstovaujamo TAU klausytojams būtų priimtini nuotoliniai mokymai, pasiūlė tarpinį variantą – įdomus lektorius galėtų dirbti nuotoliniu būdu, o trečiojo amžiaus universiteto vadovybė surinktų senjorus didesnėje auditorijoje ar salėje ir per multimediją demonstruotų susirinkusiems senjorams lektoriaus paskaitą.*
- *TAU klausytojams labiausiai priimtina užsiėmimo forma yra paskaitos arba seminarai, truputį rečiau kaip priimtinos mokymosi ir tobulinimosi formos buvo nurodyti įvairūs*

praktiniai užsiėmimai bei kūrybinės dirbtuvės ir išvykos bei ekskursijos. Panašios tendencijos buvo stebėtos ir 2014 m. bei 2018 m. TAU veiklos tyrimų metu.

Antrojo tyrimo uždavinio sprendimas

Sprendžiant antrąjį tyrimo uždavinį „nustatyti ir detalizuoti svarbiausias ir aktualiausias Lietuvos trečiojo amžiaus universitetų lankytojų tobulinimosi kryptis“ pradžioje analizuota 2021 m. atlikto suaugusiųjų mokymosi poreikių kiekybinio tyrimo medžiaga.

9 pav. Dalykai, kurių respondentas norėtų mokytis artimiausiais metais pagal amžiaus grupes (proc.)

2021 m. atlikto suaugusiųjų mokymosi poreikių kiekybinio tyrimo metu respondentų klausta, kokių dalykų jie norėtų mokytis per artimiausius metus. Vertinant vyriausios amžiaus respondentų

grupės atsakymus matyti, kad vyriausi amžiumi respondentai net dvigubai dažniau, nei 26–45 metų amžiaus respondentai nurodė, kad apskritai nenori nei mokytis, nei kitaip tobulintis. Tokių buvo maždaug trečdalis tarp visų vyriausių amžiumi respondentų. Kita vertus, to paties tyrimo rezultatai rodo, kad per metus iki tyrimo kaip nors mokėsi ar tobulinosi tik 14 proc. vyriausių amžiumi respondentų (plg. 1 pav.). Reiškia, dar kartą galima daryti išvadą, kad didžiąją dalį vyresniojo amžiaus šalies gyventojų galima prisikviesti mokytis ir tobulintis, bet jie patys aktyviai neieškos galimybės mokytis ar tobulintis.

Vertinant vyriausių amžiumi 2021 m. tyrimo respondentų nurodytus jiems įdomių mokytis dalykus matyti, kad vyriausių amžiumi respondentų atsakymuose išsiskiria siekis mokytis pradinio kompiuterinio raštingumo (9 pav.). Dar ir 2021 metais kai kuriems Lietuvos vyresniojo amžiaus gyventojams deramas kompiuterinis raštingumas yra problema. Tuo būtų galima paaiškinti 2023 m. apklaustų TAU vadovų išsakytą nuostatą, kad TAU klausytojams mokymasis nuotoliniu būdu nėra patrauklus. Vyriausi amžiumi respondentai akivaizdžiai rečiau nurodė norintys mokytis naujos profesijos, įgyti verslo organizavimo įgūdžių ar psichologijos (sic!) žinių. Verslo organizavimo įgūdžių ar naują profesiją aiškiai dažniau nurodė siekiantys įgyti jaunesni amžiumi respondentai, stebėtinas psichologijos žinių nepopuliarumas vyriausių amžiumi respondentų tarpe (kitų tyrimų rezultatai tokio mažo senjorų dėmesio psichologijai nerodo). Pagal kitų per artimiausius metus norimų mokytis dalykų įvardijimą, vyriausių amžiumi respondentų pasirinkimai kuo nors labai neišsiskiria. Vertinant pagal dažniausiai nurodytus dalykus, kurių vyriausi amžiumi 2021 m. tyrimo respondentai norėtų mokytis per artimiausius metus, matyti, kad vyriausi amžiumi respondentai labiausiai norėtų mokytis užsienio kalbų, tobulinti informacinių technologijų įgūdžius bei savo profesinius įgūdžius. Siaurinant vyriausių amžiumi respondentų ratą ir vertinant galimus pensinio amžiaus asmenų mokymosi poreikius, galima teigti, kad 2021 m. tyrimo medžiaga įvardina du tokius poreikius – užsienio kalbų mokymasis ir informacinio raštingumo gebėjimų įgijimas bei tobulinimas.

Dar vienu būdu pabandyti apibendrinti vyresniojo amžiaus asmenų mokymosi poreikius yra trečiojo amžiaus universitetų fakultetų pavadinimų analizė. Pagal Lietuvoje jau susiklosčiusią tradiciją, ruošiantis naujiems mokslo metams trečiojo amžiaus universitetų vadovybė, įvertinusi išsakytus TAU klausytojų pageidavimus dėl mokymosi ir tobulinimosi poreikių bei įvertinusi galimybę ilgesnio kurso vedimui pasikviesti pakankamai kvalifikuotus ir gebančius dirbti su senjorais dėstytojus, apsisprendžia dėl tais metais konkrečiame TAU veiksiančių fakultetų

pavadinimų (skaityk, tais mokslo metais nusistatytų mokymosi ir tobulinimosi kryptių) ir taip padalina klausytojų srautus. Ankstesnių metų TAU veiklos tyrimai rodo, kad tokių fakultetų neformuoja tik patys mažiausi klausytojų skaičiumi TAU (yra bandoma apsispręsti dėl bendrų visus klausytojus dominančių temų), o didžiausi klausytojų skaičiumi TAU gali sau leisti prabangą dėl didelio klausytojų skaičiaus turėti ilgus metus iš esmės nesikeičiančių fakultetų sąrašą.

2012 m. TAU veiklos tyrimo metu apklausiamų trečiojo amžiaus universitetų vadovų prašyta nurodyti jų atstovaujamame TAU tais metais veikiančių fakultetų pavadinimus. Apibendrinus respondentų atsakymus, buvo išskirti 22 fakultetų pavadinimai (skaityk – 22 tais metais Lietuvoje veikusių TAU pasirinkti mokytis ir tobulintis dalykai):

1. Sveikatos, sveikos gyvensenos, sveikatos ir dvasinio tobulėjimo, sveikatos puoselėjimo, sveikatingumo gimnastikos;
2. Kultūros, kultūros pažinimo;
3. Turizmo, kraštotyros ir turizmo;
4. Namų ūkio, buities;
5. Politologijos, pilietiškos visuomenės, žmogaus ir socialinės aplinkos, Europos santykių, politinių diskusijų;
6. Istorijos, Lietuvos istorijos;
7. Socialinės psichologijos, dvasinio tobulėjimo, humanitarinis, psichologijos, filosofijos;
8. Muzikos, teatro ir muzikos, dainų;
9. Užsienio kalbų;
10. Tautodailės, dailės;
11. Literatūros, poezijos, skaitytojų klubas;
12. Menų, meninės raiškos, šokio teatras, choras, dramos, saviraiškos;
13. Vadybos;
14. Informacinių technologijų, skaitmeninių kompetencijų;
15. Gerantopsichologijos;
16. Socialinės reabilitacijos;
17. Kartų ryšių;
18. Rusų filologijos;
19. Ichtiologijos;
20. Drabužių dizaino ir siuvimo;

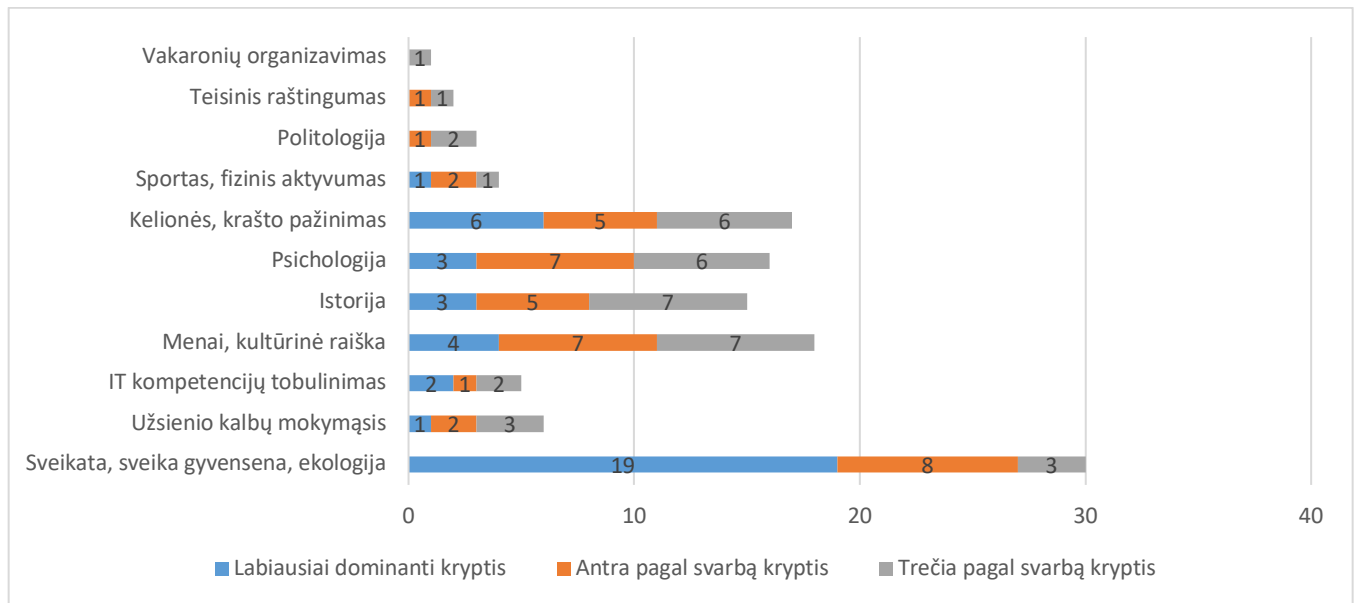
21. Teologijos;

22. Teisės.

Vertinant TAU fakultetų pavadinimus (senjorams iš TAU įdomius dalykus) galima manyti, kad turizmo ar kraštotyros fakulteto užsiėmimai aktyviau dažniau vykdavo išvažiavus iš savo miesto (reiškia, buvo organizuojamas senjorų laisvalaikis), o muzikos, teatro, dainų, dailės, meninės raiškos fakultetai iš esmės reiškė, kad konkretus trečiojo amžiaus universitetas savo senjorams organizavo įvairius praktinius jiems malonius užsiėmimus ar kūrybines dirbtuves). Apibendrinant 2012 m. tyrimo informaciją apie tuo metu buvusių TAU fakultetų pavadinimus, galima teigti, kad tuo metu buvo maždaug tokia TAU klausytojus dominusių mokymosi ir tobulinimosi krypčių įvairovė.

2023 m. apklausiant trečiojo amžiaus universitetų vadovus, buvo paprašyta juos nurodyti labiausiai jų vadovaujamo TAU klausytojus dominančią tobulinimosi kryptį, taip pat antrą ir trečią pagal populiarumą jų vadovaujamo TAU klausytojus dominančias tobulinimosi kryptis. Vienas apklausoje dalyvavęs TAU vadovas savo senjorams svarbiausių tobulinimosi krypčių nenurodė.

10 pav. Respondentų nurodytos svarbiausios TAU klausytojų tobulinimosi kryptys (respondentų sk.)

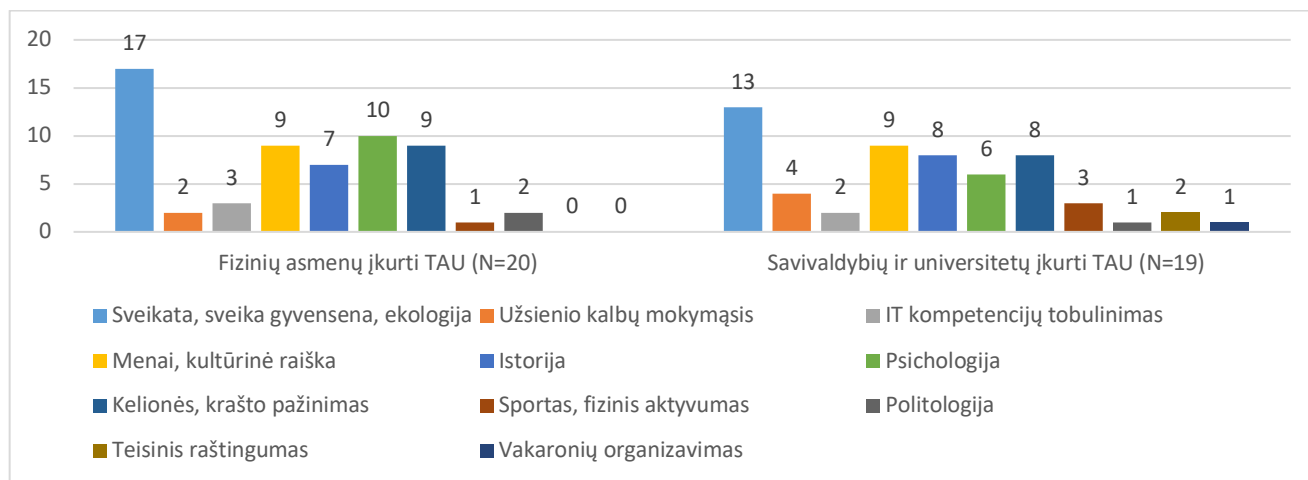

Iš 10 pav. matyti, kad, imant bendrai, dažniausiai įvardinta TAU klausytojus dominanti tobulinimosi kryptis yra sveikata, sveika gyvensena, ekologija. Antra pagal dažnumą buvo įvardinta menų ir kultūrinės raiškos kryptis, trečia – kelionių, krašto pažinimo tobulinimosi kryptis, ketvirta – psichologijos tobulinimosi kryptis. Vertinant tik pirmąją, svarbiausios tobulinimosi

krypties pasirinkimą, be jokios konkurencijos sveikatos, sveikos gyvensenos, ekologijos tobulinimosi kryptis buvo nurodyta dažniausiai, antroje pagal nurodymo dažnumą vietoje – kelionės, krašto pažinimas, trečiojoje – menai, kultūrinė raiška. Respondentų nurodytą pirmąją, svarbiausios klausytojų tobulinimosi krypties pasirinkimą galima analizuoti ir pagal kitus respondento TAU apibūdinančius požymius. Analizuojant pagal trečiojo amžiaus universiteto steigėją, lygiai pusė (dešimt) fizinių asmenų įsteigtų TAU vadovų pirmuoju pasirinkimu nurodė sveikatos, sveikos gyvensenos, ekologijos tobulinimosi kryptį, o keturi vadovai – kelionių, krašto pažinimo kryptį. Devyni savivaldybių administracijų ar aukštųjų mokyklų iniciatyva įsteigtų TAU vadovų pirmuoju pasirinkimu nurodė sveikatos, sveikos gyvensenos, ekologijos tobulinimosi kryptį, o po du vadovus – informacinių technologijų naudojimo įgūdžių; menų ar kultūrinės raiškos kryptį bei kelionių ar krašto pažinimo kryptį. Vertinant pagal TAU klausytojų skaičių, visais atvejais dažniausiai nurodytas pirmasis pasirinkimas – sveikatos, sveikos gyvensenos, ekologijos tobulinimosi kryptis. Antroje pagal dažnumą vietoje mažiau nei 100 klausytojų bei daugiau nei 300 klausytojų turinčius TAU atstovaujantys respondentai nurodė kelionių ar krašto pažinimo kryptį, o nuo 101 iki 300 turinčius TAU atstovaujantys respondentai nurodė menų ar kultūrinės raiškos kryptį.

Apibendrinti respondentų atsakymai (apjungti pirmas, antras ir trečias pasirinkimas) buvo analizuoti pagal respondento TAU apibūdinančius požymius.

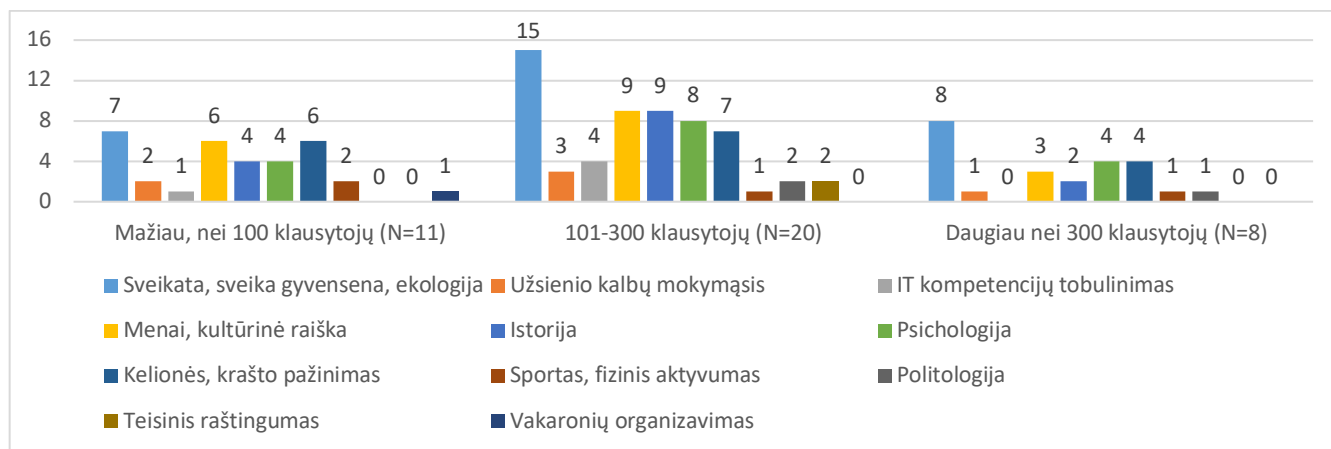
11 pav. Respondentų nurodytos svarbiausios TAU klausytojų tobulinimosi kryptys pagal TAU steigėją (respondentų sk.)

Iš 11 pav. matyti, kad, vertinant pagal respondento atstovaujamo TAU steigėją, tiek fizinių asmenų, tiek ir savivaldybių administracijų bei aukštųjų mokyklų įsteigtus TAU atstovaujantys

respondentai, pirmuoju, antruoju ar trečiuoju pasirinkimu įvardinę patraukliausias savo klausytojams tobulinimosi kryptis be konkurencijos dažniausiai nurodė sveikatos, sveikos gyvensenos, ekologijos tobulinimosi kryptį. Antroje vietoje fizinių asmenų įsteigtus TAU atstovaujantys respondentai dažniau nurodė psichologijos tobulinimosi kryptį, o savivaldybių administracijų bei aukštųjų mokyklų įsteigtus TAU atstovaujantys respondentai dažniau nurodė užsienio kalbų mokymąsi, sporto ar fizinio aktyvumo tobulinimosi kryptį. Tik savivaldybių administracijų bei aukštųjų mokyklų įsteigtus TAU atstovaujantys respondentai tarp svarbiausių klausytojams tobulinimosi krypčių nurodė teisinio raštingumo ugdymą ar vakaronių organizavimą. Respondentų atsakymai buvo vertinti ir pagal jų atstovaujamą TAU lankančių klausytojų skaičių.

12 pav. Respondentų nurodytos svarbiausios TAU klausytojų tobulinimosi kryptys pagal TAU klausytojų skaičių (respondentų sk.)

Iš 12 pav. matyti, kad visų dydžių (pagal klausytojų skaičių) TAU atstovaujančių respondentų vertinimu, pirmuoju, antruoju ar trečiuoju pasirinkimu įvardinę patraukliausias savo klausytojams tobulinimosi kryptis be konkurencijos dažniausiai nurodė sveikatos, sveikos gyvensenos, ekologijos tobulinimosi kryptį. Antroje pagal įvardinimo dažnumą vietoje mažiau, nei 100 klausytojų turinčius TAU atstovaujantys respondentai nurodė menų ir kultūrinės raiškos bei kelionių ir krašto pažinimo tobulinimosi kryptis. Pažymėtina, kad mažiausius klausytojų skaičiumi TAU atstovaujančių respondentų pirmoji ir antra pagal dažnumą nurodytos tobulinimosi kryptys buvo beveik vienodai dažnai nurodytos. Nuo 101 iki 300 klausytojų turinčius TAU atstovaujantys respondentai antra pagal nurodymo dažnumą tobulinimosi kryptimi nurodė menų ir kultūrinės raiškos bei istorijos tobulinimosi kryptis, o daugiau, nei 300 klausytojų turinčius TAU atstovaujantys respondentai antra pagal nurodymo dažnumą tobulinimosi kryptimi nurodė psichologijos bei kelionių ir krašto pažinimo tobulinimosi kryptis.

Apibendrinant galima teigti, kad be konkurencijos svarbiausia šalies TAU klausytojų tobulinimosi kryptimi yra sveikatos, sveikos gyvensenos, ekologijos tobulinimosi kryptis. Kitos dažniausiai įvardintos ir daugumos TAU klausytojams patrauklios tobulinimosi kryptys yra menai ir kultūrinė raida, kelionės ir krašto pažinimas bei psichologija. Todėl kaip tik šių keturių vyresniojo amžiaus Lietuvos gyventojams patraukliausių tobulinimosi krypčių detalizavimui buvo pasitelkti trečiojo amžiaus universitetų klausytojai, su kuriais buvo atlikti atvirų klausimų kokybiniai ekspertų interviu. Tiek šie interviu pasitelkti TAU klausytojai, tiek ir dažnas apklaustas trečiojo amžiaus universiteto vadovas akcentavo, kad jiems labiau vertingas ne vienkartinis, tegul ir labai geras užsiėmimas (paskaita, seminaras, diskusija, ekskursija ir pan.), o ilgesnį laiką trunkantis mokymasis ir tobulinimasis, ne atskiros paskaitos, o tokių paskaitų kursas, trunkantis bent pusmetį laiko ir vykdomas bent po porą kartų per mėnesį.

Atlikto atvirų klausimų kokybinio ekspertų interviu rezultatai pateikiami tyrimo ataskaitos priede. Apibendrinant ekspertų interviu rezultatus matyti, kad iš keturių dažniausiai išskirtų TAU klausytojų mokymosi ir tobulinimosi krypčių, jas detalizuojant dvi tobulinimosi kryptys (sveikata, sveika gyvensena, ekologija bei psichologija) respondentų apibrėžtos kaip labiau skirtos pasyviai mokymuisi bei tobulinimuisi, auditoriniams užsiėmimams, o kitos dvi (menai ir kultūrinė raida bei kelionės ir krašto pažinimas) – labiau skirtos aktyviai vyresniojo amžiaus asmenų veiklai.

Detalizuojant mokymosi ir tobulinimosi kryptį „sveikata, sveika gyvensena, ekologija“ ekspertai iš esmės išskyrė keturias jiems patrauklių ir rūpimų temų grupes: bendras supratimas apie vyresnio amžiaus asmens sveikatą, konkrečios vyresnio amžiaus asmens ligos ir jų prevencija, vyresnio amžiaus asmens fizinis aktyvumas, kitos ekologinės ir sveikatos įdomybės. Detalizuojant mokymosi ir tobulinimosi kryptį „psichologija“ ekspertai iš esmės išskyrė tris jiems patrauklių ir rūpimų temų grupes: bendri žmogui dėl jo amžiaus kylantys psichologiniai iššūkiai, konkrečių psichinių ir psichologinių (iš dalies ir medicininių) žmogui kylančių ligų ar problemų aptarimas bei jų prevencija, įvairaus lygio tarpasmeninio bendravimo problemų aptarimas. Detalizuojant mokymosi ir tobulinimosi kryptį „menai ir kultūrinė raida“ ekspertai iš esmės išskyrė keturias jiems patrauklių ir rūpimų temų grupes: praktiniai užsiėmimai ir bendras senjorų muzikavimas, dainavimas ar šokis; kelionės į kituose miestuose įsikūrusius teatrus, koncertus ar parodas; senjorų diskusijos su menininkais ir menininkų kūrinių aptarimas; paskaitų įvairiomis temomis apie kultūrą ir meną klausymas. Detalizuojant mokymosi ir tobulinimosi kryptį „kelionės ir krašto pažinimas“ ekspertai iš esmės išskyrė tris jiems patrauklių ir rūpimų temų grupes: ekskursijų ir

kelionių po Lietuvą ir kitas Europos šalis organizavimas, keliautojų įspūdžių iš įvykusių jų kelionių pasakojimas ir aptarimas, paskaitos apie įvairius geografinius Lietuvos ir pasaulio objektus bei įvairių tautų papročius.

Ekspertų apklausos duomenų analizė parodė, kad fizinių asmenų iniciatyva įsteigtus TAU ir savivaldybių administracijų darbuotojų iniciatyva įsteigtus TAU atstovavusių ekspertų nuomonė iš esmės nesiskyrė, todėl tyrimo ataskaitoje nebuvo kaip nors išskiriami fizinių asmenų iniciatyva įsteigtų TAU ir savivaldybių administracijų darbuotojų iniciatyva įsteigtų TAU atstovavusių ekspertų atsakymai.

Išvados ir apibendrinimai:

- *Vyresniojo amžiaus asmenys pagal požiūrį į mokymąsi ir tobulinimąsi dalijasi į tris nelygias grupes: maždaug trečdalis jų apskritai nebenori mokytis ar tobulintis, maždaug penktadalis aktyviai mokosi ir tobulinasi ir dažnai tai daro, kaip jie patys sako, iš įpročio, o likusieji vyresniojo amžiaus Lietuvos gyventojai patys savo iniciatyva mokytis ar tobulintis nesiekia, nors pakviesti, ar kaip nors kitaip „suvilioti“ dažniausiai pradeda lankyti įvairius savęs tobulinimo užsiėmimus.*
- *Be konkurencijos svarbiausia šalies TAU klausytojų (reiškia, aktyvių vyresnio amžiaus Lietuvos gyventojų) tobulinimosi kryptimi yra sveikatos, sveikos gyvensenos, ekologijos tobulinimosi kryptis. Kitos dažniausiai įvardintos ir daugumos trečiojo amžiaus universitetų klausytojams patrauklios tobulinimosi kryptys yra menai ir kultūrinė raiška, kelionės ir krašto pažinimas bei psichologija.*
- *Detalizuojant mokymosi ir tobulinimosi kryptį „sveikata, sveika gyvensena, ekologija“ išskirtos keturios temų grupės: bendras supratimas apie vyresnio amžiaus asmens sveikatą, konkrečios vyresnio amžiaus asmens ligos ir jų prevencija, vyresnio amžiaus asmens fizinis aktyvumas, kitos ekologinės ir sveikatos įdomybės.*
- *Detalizuojant mokymosi ir tobulinimosi kryptį „psichologija“ išskirtos trys temų grupės: bendri žmogui dėl jo amžiaus kylantys psichologiniai iššūkiai, konkrečių psichinių ir psichologinių (iš dalies ir medicininių) žmogui kylančių problemų aptarimas bei jų prevencija, įvairaus lygio tarpasmeninio bendravimo problemų aptarimas.*
- *Detalizuojant mokymosi ir tobulinimosi kryptį „menai ir kultūrinė raiška“ išskirtos keturios temų grupės: praktiniai užsiėmimai daile ar technologijomis ir bendras senjorų*

muzikavimas, dainavimas ar šokis; kelionės į kituose miestuose įsikūrusius teatrus, koncertus ar parodas; senjorų diskusijos su menininkais ir menininkų kūrinių aptarimas; paskaitų įvairiomis temomis apie kultūrą ir meną klausymas.

- *Detalizuojant mokymosi ir tobulinimosi kryptį „kelionės ir krašto pažinimas“ išskirtos trys temų grupės: ekskursijų ir kelionių po Lietuvą ir kitas Europos šalis organizavimas, įvairių keliautojų išpūdžių iš įvykusių jų kelionių pasakojimas ir aptarimas, paskaitos apie įvairius geografinius Lietuvos ir pasaulio objektus bei įvairių tautų papročius.*
- *Tiek interviu dalyvavę TAU klausytojai, tiek ir dažnas apklaustas trečiojo amžiaus universiteto vadovas akcentavo, kad jiems labiau vertingas ne vienkartinis, tegul ir labai geras užsiėmimas (paskaita, seminaras, diskusija, ekskursija ir pan.), o ilgesnį laiką trunkantis mokymas ir tobulinimasis; ne atskiros paskaitos, o tokių paskaitų kursas, trunkantis bent pusmetį ir vykstantis bent po porą kartų per mėnesį.*

Rekomendacijos.

Įvairių tyrėjų atliktų tyrimų rezultatai rodo, kad didžioji Lietuvos vyresniojo amžiaus gyventojų dalis pati, savo iniciatyva, ko gero, nesieks mokytis ar kitaip tobulintis. Kita vertus, galima manyti, kad tik maždaug trečdalis vyresniojo amžiaus gyventojų griežtai nusiteikę nesimokyti ir nesitobulinti. Kitus gyventojus galima bandyti prisikviesti į įvairius tobulinimosi užsiėmimus. Geras tokio senjorų prisikvietimo pavyzdys – trečiojo amžiaus universitetai, bet svarbu savivaldybėse apgalvoti ir kitokias senjorų tobulinimosi galimybes. Kviečiant vyresniojo amžiaus šalies gyventojus mokytis ar kitaip tobulintis, būtina akcentuoti ne tik naujų žinių, ar gebėjimų naudą (tikėtina, kad tai senjorams mažiau aktualu), o ir galimybę pasibūti bendraamžių rate, užmegzti naujas pažintis, vėl pasijusti svarbiu ir reikalingu kitiems žmonėms.

Nepaisant per COVID-19 pandemiją daugelio Lietuvos gyventojų įgytų nuotolinio mokymosi ir tobulinimosi gebėjimų, vyresnio amžiaus šalies gyventojams, jau besimokantiems ir besitobulinantiems trečiojo amžiaus universitetuose nėra patrauklus nuotolinio mokymosi ir tobulinimosi būdas. Pažymėtina, kad 2023 m. tyrimo metu buvo pasiūlytas tarpinį nuotolinio mokymo variantas – įdomus lektorius galėtų dirbti nuotoliniu būdu, o trečiojo amžiaus universiteto vadovybė surinktų senjorus didesnėje auditorijoje ar salėje ir per multimediją demonstruotų

susirinkusiems senjorams lektoriaus paskaitą. Tokį sprendimą būtina turėti galvoje, iš karto keliose Lietuvos savivaldybėse organizuojant vyresniojo amžiaus suaugusiųjų mokymus.

Kaip ir ankstesniais metais, vyresniojo amžiaus Lietuvos gyventojams labiausiai priimtina užsiėmimo forma yra paskaitos arba seminarai, truputį rečiau kaip priimtinos mokymosi ir tobulinimosi formos buvo nurodyti įvairūs praktiniai užsiėmimai bei kūrybinės dirbtuvės ir išvykos bei ekskursijos.

Be konkurencijos svarbiausia šalies TAU klausytojų (reiškia, aktyvių vyresnio amžiaus Lietuvos gyventojų) tobulinimosi kryptimi yra sveikatos, sveikos gyvensenos, ekologijos tobulinimosi kryptis. Kitos dažniausiai įvardintos ir daugumos trečiojo amžiaus universitetų klausytojams patrauklios tobulinimosi kryptys yra menai ir kultūrinė raiška, kelionės ir krašto pažinimas bei psichologija. Todėl, skatinant vyresniojo amžiaus Lietuvos gyventojų mokymąsi ir tobulinimą ir valstybės lygiu organizuojant kvalifikuotų bei gebančių dirbti su vyresniojo amžiaus asmenimis lektorių ir senjorų tobulinimosi vadovų paiešką, būtina visų pirma ieškoti šių keturių tobulinimosi krypčių lektorių bei tobulinimosi vadovų.

Vyresniojo amžiaus asmenims vertingas ne vienkartinis, tegul ir labai geras užsiėmimas (paskaita, seminaras, diskusija, ekskursija ir pan.), o ilgesnį laiką trunkantis mokymas ir tobulinimasis; ne atskiros paskaitos, o tokių paskaitų kursas, trunkantis bent pusmetį ir vykstantis bent po porą kartų per mėnesį. Todėl, valstybės lygiu organizuojant kvalifikuotų bei gebančių dirbti su vyresniojo amžiaus asmenimis lektorių ir senjorų tobulinimosi vadovų paiešką, derėtų orientuotis ne į vienkartinius renginius, o į tęstinius, bent pusę metų, o dar geriau, visus mokslo metus trunkančius vyresnio amžiaus asmenų mokymus ir tobulinimąsi.

Priedas. Dažniausiai nurodytų mokymosi ir tobulinimosi krypčių teminė detalizacija.

<p><i>Sveikata, sveika gyvensena, ekologija</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Gerantologija ir jos aktualijos; • Mityba vyresniame amžiuje; • Senjorų aktyvaus gyvenimo būdo užtikrinimas; • Vyresniojo amžiaus asmenų ligos ir jų prevencija; • Biologiniai ir psichologiniai organizmo pokyčiai vyresniajame amžiuje; • Depresija ir nerimas bei jų prevencija; • Atminties stiprinimas. Demencija. Alzheimerio liga; • Lėtinių ligų profilaktika; • Miego sutrikimai ir kova su šiais sutrikimais; • Osteoporozės rizika ir prevencija; • Stresas ir jo įveikimas; • Periodinės gydytojų paskaitos pagal šių gydytojų specializacijos sritį; • Ilgaamžiškumo užtikrinimas ir užsitikrinimas; • Mankšta, žygiai, fizinė veikla. Praktiniai patarimai senjorams; • Reabilitacija ir kineziterapija po traumų; • Juoko terapija; • Meditacija, jos nauda ir žala; • Žolininkystė, vaistažolių paruošimas; • Tvarumo artimoje gyvenimo aplinkoje užtikrinimas. 	<p><i>Psichologija</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Emocinės higienos užtikrinimas; • Kūrybiškumas vyresniajame amžiuje; • Mąstymo stiprinimas vyresniajame amžiuje; • Psichologiniai pokyčiai vyresniajame amžiuje; • Fizinės darnos ir dvasinės darnos sąsajos, šių sąsajų stiprinimo galimybės ir būdai; • Pozityvių nuostatų ugdymo praktika; • Savęs pažinimo galimybės ir ribos. Savianalizės pratimai ir jų taikymas; • Pagalbos sau galimybės, kilus dvasinei krizei; • Asmenybės saviugdos būdai; • Emocijų kontrolės būdai bei emocijų kontrolės ugdymo praktika; • Gerantopsichologijos problemos ir iššūkiai; • Stresas ir jo įveikimas; • Depresija ir nerimas bei jų prevencija; • Miego sutrikimai ir jų prevencija; • Nepilnavertiškumo jausmas ir šio jausmo prevencija; • Bendravimo šeimoje būdai ir pagrindinės problemos; • Komunikacija su draugais ir pažįstamais, komunikacijos kokybės gerinimas; • Bendravimo tarp lyčių problemos ir galimi problemų sprendimai; • Dvasinė literatūra ir jos nauda žmogui.
<p><i>Menai ir kultūrinė raiška</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Praktiniai užsiėmimai su tautodailininkais, tapytojais, dailės mokytojais, technologijų mokytojais; • Bendras senjorų muzikavimas, dainavimas ar šokis; • Etnokultūros (papročiai, tradicijos, senieji amatai) užsiėmimai; 	<p><i>Kelionės ir krašto pažinimas</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Ekskursijų ir kelionių po Lietuvą ir kitas Europos šalis organizavimas; • Kelionės į kituose miestuose rodomus spektaklius, organizuojamas parodas; • Kelionės Lietuvos savivaldybėse įrengtais pažintiniais takais; • Istorinės ekskursijos po Vilnių, kauną, Klaipėdą, kitus miestus;

<ul style="list-style-type: none"> • Susitikimai su menininkais, jų kūrinių aptarimas; • Parodų lankymas ir parodose eksponuojamų kūrinių bendras aptarimas; • Bendras spektaklių lankymas ir vėlesnis aptarimas; • Poezijos skaitymai, literatūrinių kūrinių pristatymas ir aptarimas; • Dailės terapijos praktikumai; • Meninė fotografija kaip meno rūšis. Meninės fotografijos darbų aptarimas; • Improvizacija kaip žmogaus saviraiškos būdas muzikoje ir dailėje; • Civilizacijų istorija; • Kultūros istorija ar atskirų kultūros istorijos dalių (pvz., kostiumo istorija, valgymo kultūros kaita) aptarimas; • Lietuvos ir pasaulio kultūros raida; • Meno kūrinių praktinio pritaikomumo galimybės ir iššūkiai. 	<ul style="list-style-type: none"> • Lietuvos istorija; • Savivaldybės arba artimiausių savivaldybių istorija; • Lietuvos bažnyčios ir jų istorija; • Lietuvos dvarai ir jų istorija; • Lietuvos architektūros paminklai; • Įvairių keliautojų įspūdžiai iš įvykusių jų kelionių; • Mokymai, kaip savarankiškai susiplanuoti kelionę Lietuvoje pagal savo individualius poreikius; • Kultūrų įvairovė, įvairių tautų tradicijos ir papročiai.
--	---